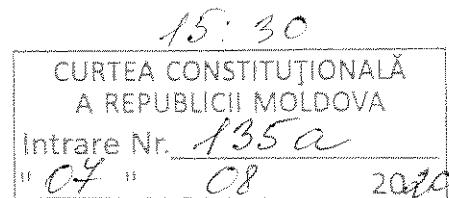

Deputat în Parlamentul Republicii Moldova

Curtea Constituțională a Republicii Moldova,
mun. Chișinău, str. Al. Lăpușneanu, 28,

SESIZARE

privind controlul constituționalității unor prevederi

ale Codului de procedură penală (confidențialitatea urmăririi penale)

I. AUTORII SESIZĂRII

Sergiu Litvinenco – deputat în Parlamentul Republicii Moldova,
mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 105

II. OBIECTUL SESIZĂRII

Prezenta sesizare se referă la caracterul absolut al confidențialității urmăririi penale. Limitarea absolută a accesului apărării și a persoanelor care au suferit din urma infracțiunii la materialele cauzei penale, pe durata urmăririi penale, este contrară art. 20 și 26 din Constituție. Autorul sesizării nu contestă necesitatea de avea în procedura penală confidențialitatea unor materiale la faza urmăririi penale, ci înținderea acestei limitări. Chiar dacă limitarea accesului părții apărării și a persoanelor afectate prin infracțiune la materialele urmăririi penale ar putea fi justificată în anumite circumstanțe, restricția quasi-absolută prevăzută de Codul de procedura penală (CPP) nu poate fi justificată prin prisma art. 54 din Constituție și contravine art. 20 și 26 din Constituție.

Codul de procedura penală consacră confidențialitatea urmăririi penale. Apărarea poate avea acces la materialele urmăririi penale abia după finalizarea urmăririi penale, conform 64 alin. 2 p. 16, 66 alin. 2 p. 22 și implicit p. 20, precum și 68 alin. 1 p. 10 CPP. Limitări similare există și pentru alți participanți ai procesului penal decât apărarea, cum ar fi victimă (implicit art. 58 CPP, care nu conține în genere dreptul de acces la materiale cauzei penale), partea vătămată (art. 60 alin. 1 p. 7 CPP), partea civilă (art. 62 alin. 1 p. 7 CPP), partea civilmente responsabilă (art. 74 alin. 1 p. 8 CPP) și reprezentantul legal (art. 78 alin. 1 p. 12 CPP) și a avocatului (art. 80 alin. 1 p. 8 CPP). Implicit, confidențialitatea urmăririi penale decurge și din art. 212 CPP și art. 315 alin. 2 Cod penal. Solicit ca aceste prevederi să fie declarate neconstituționale.

III. CAUZE SIMILARE EXAMINATE ANTERIOR

Constituționalitatea prevederilor în cauză, sub aspectul invocat, nu a fost decisă anterior de Curtea Constituțională printr-o hotărâre. La 29 noiembrie 2018, Curtea Constituțională, în hotărârea pe marginea sesizării nr. 113g/2018, a decis doar dacă limitarea accesului victimei maltratării la materialele urmăririi penale, pe durata urmăririi penale, este justificată prin prisma art. 24 din Constituție. Ea a constatat că această restrângere este neconstituțională. În această hotărâre Curtea Constituțională a refuzat să examineze dacă confidențialitatea urmăririi penale în raport cu apărarea este conformă art. 20 din Constituție, pe motiv că excepția nu a fost ridicată de apărare (para. 27-29).

La 27 februarie 2020, Curtea Constituțională a respins ca inadmisibilă o excepție de neconstituționalitate cu obiect similar. Curtea Constituțională a respins excepția pe motiv că nu a fost dovedit faptul că persoana care a ridicat excepția avea o calitate procesuală în cadrul cauzei penale în care a fost ridicată excepția.

Prin decizia nr. 107/2017, Curtea Constituțională a examinat o excepție la prima vedere similară. Acea excepție era formulată în temeiul art. 26 din Constituție și viza restrângerea avocatului de a avea acces la materialele urmăririi penale pe durata urmăririi penale. În acea decizie, Curtea Constituțională a menționat că, pe durata urmăririi penale, apărarea are acces la actele procesuale întocmite cu participarea sa, iar la finalizarea urmăririi penale poate face cunoștință cu toate materialele dosarului. Curtea, printr-o

trimitere scurtă, a făcut referire și la Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale. Prezenta excepție este diferită de cea examinată prin decizia 107/2017, deoarece se bazează și pe art. 20 din Constituție. Pe de altă parte, în sesizarea soluționată prin decizia 107/2017 nu au fost invocate argumentele din prezenta sesizare. Pe de altă parte, în decizia nr. 111/2018, para. 25, Curtea Constituțională a menționat expres că „decizia prin care Curtea Constituțională declară o sesizare inadmisibilă produce efecte doar pentru cazul particular, iar acest fapt presupune că aceeași prevedere poate face în mod repetat obiectul controlului de constituționalitate exercitat de către instanța constituțională, inclusiv din perspectiva acelorași critici de neconstituționalitate”. Din aceste motive, nu există piedici procedurale pentru CC de a examina în fond această sesizare.

IV. EXPUNEREA ÎNCĂLCĂRILOR CONSTITUȚIEI, PRECUM ȘI A ARGUMENTELOR ÎN SPRIJINUL ACESTOR AFIRMAȚII

Consider că restricția quasi-absolută a accesului părții apărării și a persoanelor afectate prin infracțiune la materialele cauzei penale, pe durata urmăririi penale, reprezintă o ingerință în dreptul de acces la justiție (art. 20 din Constituție) și în dreptul la apărare (art. 26 din Constituție). Eu nu contest necesitatea de avea în procedura penală confidențialitatea unor materiale la faza urmăririi penale, ci întinderea acestei limitări. Chiar dacă limitarea accesului părții apărării la materialele urmăririi penale ar putea fi justificată în anumite circumstanțe, restricția quasi-absolută prevăzută de CPP nu poate fi justificată prin prisma art. 54 din Constituție și contravine art. 20 și 26 din Constituție.

Aplicabilitatea art. 20 și 26 din Constituție

În hotărârea nr. 10/2016, Curtea Constituțională a menționat că „dreptul de acces la justiție impune legislatorului obligația de a acorda oricărei persoane toate posibilitățile pentru a accede la instanța de judecată și a asigura efectivitatea dreptului de acces la justiție prin adoptarea unui cadru legislativ adecvat” (para. 43). În hotărârea nr. 16/1998, Curtea Constituțională a menționat că „pentru asigurarea protecției efective a drepturilor

omului, nu este suficient a consacra drepturile materiale și a preciza pe cale constituțională condițiile minime pentru realizarea unei justiții echitabile. Este necesar, de asemenea, a stabili unele garanții procedurale de natură să consolideze mecanismele de protecție a acestor drepturi.”. În hotărârea 113g/2018, Curtea Constituțională a admis, în principiu, că limitarea accesului la materialele cauzei penale aduce atingerea dreptului la apărare.

În cauza McGinley and Egan v. Regatul Unit (1998), Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) a menționat, ca o chestiune de principiu, că refuzul accesului autorităților la probele esențiale trezește o problemă în ceea ce privește respectarea dreptului la un proces echitabil. Aceleași standarde se aplică și în privința altor aspecte ale procedurilor. Accesul la informații constituie esența egalității armelor, care este unul din elementele de bază ale dreptului la un proces echitabil garantat de art. 20 și 26 din Constituție.

CPP nu permite accesul apărării la materialele cauzei penale atât timp cât urmărirea penală este pendinte. Fără a avea acces la materialele urmăririi penale este practic imposibil de a asigura accesul la justiție și apărarea efectivă a unui drept sau a contracara eficient eventualele abuzuri ale organelor statului. În hotărârea Plotnicova c. Moldovei (2012), CtEDO a constatat că nu a existat un proces echitabil atunci când apărarea nu a avut acces la toate materialele dosarului penal, când acestea erau determinante pentru cauza penală.

Faptul că accesul la materialele urmăririi penale este acordat la sfârșitul urmăririi penale ar putea să nu fie suficient pentru a asigura un proces echitabil sau apărarea efectivă a accesului la justiție. Astfel, fără acces la informații nu pot fi contestate în niciun fel eventualele abuzuri comise la efectuarea activităților speciale de investigații. Contestarea la fază urmăririi penale a altor acțiuni sau inacțiuni ale organului de urmărire penală de asemenea este practic imposibilă fără a cunoaște materialele urmăririi penale. Contestarea poate avea loc la sfârșitul urmăririi penale, însă acest lucru deseori este inefficient. Pe de altă parte, necontestarea acestora acțiuni sau inacțiuni poate fi inutilă la sfârșitul urmăririi penale (ex. în cazul dispariției unor probe odată cu trecerea timpului sau a imposibilității contestării efective a sechestrului pus pe bunuri, din cauza că nu sunt

cunoscute toate materialele relevante pentru aplicarea sechestrului (ex. în cazul aplicării sechestrului asupra bunurilor mai multor persoane, în mărime mai mare decât valoarea pretinsului prejudiciu, iar persoanele bunurile cărora au fost sechestrare nu cunosc despre aplicarea sechestrului pe bunurile celeilalte persoane)).

În hotărârea CC pe marginea excepției 113g/2018, în para. 59, au fost menționate următoarele în privința drepturilor victimei infracțiunii de tortură:

”Curtea constată că textul „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 60 alin. (1) pct. 7) și textul „din momentul terminării urmăririi penale” de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală impun o restricție absolută în privința accesului părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele cauzei penale, până la încheierea acesteia. Această restricție apare în contextul în care partea vătămată este, de obicei, principala sursă de informație pentru organele de urmărire penală în cazul săvârșirii unei infracțiuni. Astfel, informațiile deținute de către partea vătămată și, în particular, cele referitoare la anumite circumstanțe ale comiterii faptei infracționale, plasează acest subiect procesual într-o poziție care îi permite să evaluateze acțiunile și omisiunile organului de urmărire penală din perspectiva unui actor prezent la locul comiterii infracțiunii. În lipsa accesului la materialele cauzei penale, reacția părții vătămate și a reprezentantului acesteia la acțiunile și omisiunile organului de urmărire penală poate fi întârziată, iar posibilitatea de a le contesta în fața procurorului ierarhic superior sau în fața judecătorului de instrucție se poate dovedi lipsită de efectivitate. De altfel, fără ca victimă și reprezentantul acesteia să aibă acces la materialele cauzei penale și să fie informată în mod corespunzător cu privire la desfășurarea anchetei, ei nu pot contesta ceva concret în fața unei instanțe (a se vedea Khachukayev v. Rusia, 23 aprilie 2009, § 136; Khasuyeva v. Rusia, 11 iunie 2009, § 126; Dzhabrailovy v. Rusia, 20 mai 2010, § 84; Akhmatkhanovy v. Rusia, 22 iulie 2010, §132). ”.

Nu găsesc niciun motiv din care logica din paragraful precedent să nu se aplice și în privința altor victimei altor infracțiuni, sau a apărării.

Mai mult, se poate întâmpla că până la sfârșitul urmăririi penale acuzarea a mers pe o pistă greșită, sau nu a investigat eficient cauza, ceea ce determină deseori încălcarea

serioasă a drepturilor acuzatului. Din aceste considerente, limitarea accesului la materialele urmăririi penale reprezintă în mod clar o ingerință în drepturile garantate de art. 20 și 26 din Constituție.

Scopul art. 20 și 26 din Constituție este de a oferi o protecție juridică împotriva încălcării drepturilor, oricare ar fi acestea, inclusiv pentru accesul la informație sau redresarea situației. Nu poate exista o protecție adecvată fără un acces suficient la informația care ar permite recurgerea eficientă la protecția judiciară. Directiva 2012/29/UE, în p. 9 în fine al Preambulului, menționează expres că dreptul la informarea victimei unei infracțiuni asigură dreptul de acces la justiție. Același fapt rezultă și din Directiva 2012/13/UE, care se referă la dreptul la informare al apărării în cadrul procedurilor penale. Ambele aceste directive menționează în mod expres că acest drept la informare există și până la finalizarea urmăririi penale. Prin urmare, art. 20 și 26 din Constituție sunt aplicabile.

Scopul legitim

Art. 20 alin. 2 din Constituție este formulat în termeni imperativi și nu admite limitarea dreptului de acces la justiție. În situații excepționale, dreptul de acces la justiție poate suferi limitări implicate (a se vedea decizia CtEDO în cauza Amihalachioae c. Moldovei). Totuși, aceste limitări trebuie temeinic justificate, în termenii art. 54 din Constituție, adică să fie prevăzute de lege, să urmărească un scop legitim și să fie proporțională scopului legitim urmărit.

Confidențialitatea urmăririi penale este prevăzută de CPP, adică este prevăzută de lege. CPP nu menționează clar care este scopul confidențialității urmăririi penale. În anumite circumstanțe, nedivulgarea unor informații la faza urmăririi penale poate contribui la acumularea probelor și identificarea persoanelor ce au comis infracțiunile. Alte informații nu pot fi divulgate pentru a proteja alte persoane concrete. Nu am putut identifica alte scopuri legitime care ar fi urmărite prin această limitare. Urmează a fi stabilit dacă este asigurată o balanță echitabilă între acest scop legitim și posibilitatea persoanelor implicate în cauza penală de ași apăra drepturile.

Proportionalitatea ingerinței

Potrivit conceptului pus la paza Codului de procedură penală din anul 2003, urmărirea penală este întotdeauna confidențială, iar accesul la materialele urmăririi penale o are doar organul de urmărire penală. De fapt, CPP restrânge orice posibilitatea a altcuiva decât organul de urmărire penală să aibă acces la materialele urmăririi penale, fără garanții suficiente împotriva abuzului sau a greșelilor organului de urmărire penală. Eu nu contest necesitatea de a avea în lege confidențialitatea urmăririi penale, ci intinderea acestei confidențialități conform legislației actuale.

Confidențialitatea urmăririi penale se aplică tuturor urmăririlor penale în temeiul legii. Orice limitări de blanchetă ce aduc atingere drepturilor omului trezesc discuții legitime cu privire la proporționalitatea lor. În cadrul urmăririi penale pot fi accesate practic orice informații despre persoană, ea poate fi supravegheată și chiar arestată perioade lungi de timp. Proprietățile ei pot fi sechestrare, ei îi pot fi impuse limitări foarte serioase de mișcare sau comunicare, iar reputația persoanei poate fi afectată iremediabil prin simplul fapt al punerii sub urmărire penală. Confidențialitatea quasi-absolută a urmăririi penale din Republica Moldova, având în vedere consecințele pe care urmăririle penale la au asupra drepturilor omului, nu este justificată, inter alia, din următoarele considerente:

a) Confidențialitatea se aplică față de toate urmăririle penale

Restricția terților de avea acces la materialele urmăririi penale se aplică în temeiul legii, automat. Restricția se extinde automat asupra tuturor urmăririlor penale, indiferent de infracțiunea investigată sau dacă în cadrul urmăririi penale se efectuează măsuri speciale de investigații. O asemenea limitare ar putea fi justificată, pentru o anumită perioadă de timp, în cazul demarării investigațiilor speciale, sau în cazul investigațiilor deosebit de complexe, însă nu în toate cauzele.

b) Confidențialitatea se aplică față de toate persoanele care nu sunt implicate în investigație

Restricția este aplicată atât apărării cât și victimei infracțiunii. Restricționarea accesului victimei la materialele urmăririi penale este ilologică, având în vedere că majoritatea cauzelor penale se pornesc la plângerea victimei. În hotărârea CC pe

marginea excepției 113g/2018, Curtea Constituțională a constatat deja că restricționarea de blancheta a accesului victimei maltratării la materialele urmăririi penale nu se justifică. Totuși, efectul acestei hotărâri a Curții Constituționale este limitat doar la victimele maltratării. Nu găsesc vreo explicație logică pentru care aceeași abordare nu să aplice și altor victime a infracțiunii. De asemenea, confidențialitatea urmăririi penale în raport cu apărarea este greu de justificat în toate cazurile.

c) Interdicția se referă la toate materialele urmăririi penale, cu excepția celor întocmite cu participarea persoanei vizate

Apărarea nu va avea acces la declarațiile martorilor chemați de alte părți. El nu va avea acces nici chiar la plângerea victimei sau procesul-verbal de audiere a ei. La fel, victimă infracțiunii nu va avea acces la declarațiile acuzaților și ale martorilor. Nici victimă și nici acuzații nu au acces la probele acumulate în urma perchezitiilor la care nu au participat. Asemenea limitări sunt imposibil de justificat în toate cazurile.

d) Restricția se aplică indiferent câte probe au fost acumulate și poziția apărării

Confidențialitatea urmăririi penale se aplică și situațiilor când acuzatul își recunoaște vinovăția sau colaborează cu organul de urmărire penală. De asemenea, ea se aplică și după acumularea probelor care, ipotetic, ar fi putut justifica confidențialitatea. În asemenea circumstanțe, aplicarea restricției este ilogică.

e) Restricția nu are o limită clară de timp

Restricția de a avea acces la materialele urmăririi penale este valabilă atât timp cât urmărirea penală este pendinte, chiar dacă urmărirea penală durează ani de zile. CPP nu prevede termene limite pentru urmărirea penală. CPP nu preveni nici că confidențialitatea urmăririi penale decade după o anumită perioadă de timp. CPP nu prevede nici mecanisme eficiente de contracarare a tergiversării urmăririi penale de către organul de urmărire penală. În practică, organul de urmărire penală poate efectua urmărirea penală ani la rând și nimeni nu poate obliga procurorul să transmită cauza în judecată sau să claseze cauza penală. Fără accesul la materialele urmăririi penale nu este posibil nici de probat în mod convingător că procurorul tergiversează urmărirea penală sau că nu întreprinde anumite măsuri de urmărire penală, pentru a cere accelerarea urmăririi penale. Am analizat durata urmăririi penale în Republica Moldova în baza

rapoartele de activitate ale Procuraturii Generală pentru anii 2013-2017. Am constatat că 15% din urmăririle penale pendinte la 31 decembrie 2017 durau de mai mult de 6 luni. Aceasta reprezintă peste 10,000 de cauze.

f) Limitarea se aplică chiar și perioadei în care urmărirea penală este suspendată

În acest caz, apărarea și victima nu au acces la materialele urmăriri penale, chiar dacă măsuri de urmărire penală pe acel caz nu se efectuează. Suspendarea poate dura ani, și chiar decenii. În 2017, 25.4% din cele 57,313 urmăririle penale instrumentate în sistemul de justiție penală din Republica Moldova au fost suspendate. În anul 2016, această rată a fost de 22.8%, iar în 2013 – 23.1%. Aceasta reprezintă în temeni reali circa 15,000 de cauze anual. Prin urmare, vorbim de alte zeci de mii de persoane care nu acces la materialele urmăriri penale.

g) Restricția privează de dreptul de recurge efectiv la mijloace oferite de lege apărării și victimei de a-și apăra drepturile

Conform CPP, chiar și la etapa urmăriri penale, apărarea sau victimă are dreptul să propună probe, să solicite numirea expertizei sau efectuarea confruntării. Fără a avea acces efectiv la materialele urmăriri penale, confruntarea la faza urmăriri penale practic nu poate fi solicitată, deoarece pentru solicitarea ei este nevoie de a cunoaște contradicțiile dintre declarațiile diferitor persoane. Fără a avea acces la declarațiile martorilor, este imposibil de a cere confruntarea. De asemenea, deși CC prevede dreptul apărării și a victimei, în cadrul numirii expertizei, de a propune întrebări pentru experți, fără a cunoaște materialele cauzei penale este imposibil de a propune întrebări exacte.

h) Legea nu oferă un drept privilegiat al avocaților de a avea acces la materialele urmăriri penale

Chiar dacă accesul acuzatului ar putea fi limitat, acesta nu poate fi privat de mijloace efective de apărare. În multe țări avocatul are acces la materialele urmăriri penale, însă avocatul este obligat să nu divulge anumite informații clientului. Scopul acestei instituții este de a garanta un minim de drepturi apărării la faza urmăriri penale. Totuși, această instituție juridică este o excepție și nu o regulă, regula fiind că acuzatul are acces la majoritatea materialelor urmăriri penale.

Analiză comparativă

În majoritatea sistemelor de drept democratice, organul de urmărire penală nu poate refuza apărării sau victimei accesul în totalitate materiale ale urmăririi penale. Acest acces poate fi doar restricționat motivat, doar la anumite și nu la toate materialele, pentru o perioadă relativ scurtă de timp. Această restricționare trebuie justifică în fiecare caz în parte. Acest lucru nu se întâmplă doar în democrațiile consacrate, ci și în țările vecine.

În România apărarea are acces la materialele urmăririi penale. Conform art. 94 CPP, avocatul părților are dreptul să cerceteze dosarul pe tot parcursul procesului penal. Accesul poate fi respins doar dacă prin aceasta s-ar putea aduce atingere bunei desfășurări a urmăririi penale. După punerea în mișcare a acțiunii penale, restricționarea se poate dispune pentru cel mult 10 zile. În România chiar și audierea martorilor acuzării la faza urmăririi penale se face cu participarea apărării. În România a existat o prevedere similară celei din Republica Moldova, potrivit căreia, avocatul apărării putea participa doar la audierea învinuitorilor și a martorilor apărării. Această prevedere a fost declarată neconstituțională prin decizia CCR nr. 1086 din 20 noiembrie 2007, ca fiind contrară accesului la justiție.

În Ucraina, conform art. 221 CPP, apărarea poate solicita accesul la toate materialele cazului penal cu unele excepții și apărarea poate face notițele și copiile necesare. Art. 83 din CPP al Georigiei de asemenea prevede obligația procurorului de a pune la dispoziția apărării probele pe care le deține, „la orice etapă a procedurii penale”, însă, după o asemenea solicitare, procurorul poate cere apărării prezentarea informațiilor relevante pe care le deține. Conform art. 83 alin. 3 CPP, neîndeplinirea acestei obligații duce la inadmisibilitatea probelor.

În Austria, Germania, Suedia sau Norvegia, instituția confidențialitate al urmăririi penale în raport cu apărarea sau victimă nu există. Există dreptul organului de urmărire penală de a restricționa accesul apărării la anumite materiale ale urmăririi penale. Totuși, aceasta este excepția, regula fiind că toate materialele urmăririi penale sunt accesibile persoanelor implicate în procedurile penale.

Reglementările Uniunii Europene de asemenea vin în susținerea acestei excepții. Directiva 2012/13/UE sugerează că:

- (i) regula este că apărarea are acces la materialele urmăririi penale (art. 7 alin. 2), iar limitarea acestui acces este excepția (art. 7 alin. 4);
- (ii) limitarea accesului se face doar de la caz la caz, nu pentru toate cauzele penale automat, în temeiul legii;
- (iii) fiecare decizie de restricționare a accesului la materialele urmăririi penale trebuie temeinic motivată și adusă la cunoștința persoanei căreia i-a fost refuzat accesul. Restricționare ar putea viza, în mod obișnuit, doar anumite materiale ale urmăririi penale. Restricționarea accesului la toate materialele urmăririi este imposibil de justificat (art. 7 alin. 4);
- (iv) Restricționarea accesului trebuie limitată în timp. Ea nu ar trebui să dureze mai mult decât absolut necesar;
- (v) Persoana afectată sau reprezentantul ei ar trebui să aibă dreptul să conteste la un judecător restricționarea accesului la materialele urmăririi penale, sau durata excesivă a acestei restricționări (art. 8 (2)).

Directiva 2012/29/UE prevede drepturi similare pentru victima infracțiunii.

Aplicarea practică

În practică, atât procurorii cât și judecătorii interpretează art. 212 alin. 1 CPP ca restricționând accesului participanților la materialele urmăririi penale pe durata urmăririi penale. Prin hotărârea pe marginea sesizării 113g/2018, în para. 30 și 31, Curtea Constituțională a menționat că art. 212 alin. 1 și 3 CPP nu pot fi aplicate în raport cu victima sau apărarea. Totuși CC nu s-a pronunțat asupra previzibilității acestei prevederi atunci când ele sunt interpretate în coroborare cu celelalte prevederi al CPP. Titlul art. 212 CPP este intitulat chiar „Confidențialitatea urmăririi penale”. Faptul că procurorii și ofițerii de urmărire penală aplică în mod constant această prevedere în raport cu apărarea și persoana afectată printr-o infracțiune confirmă încă o dată că norma nu este clară. Mai mult, prevederile art. 212 CPP nu pot fi considerate constituționale atât timp cât instituția confidențialității urmăririi penale este neconstituțională.

Procurorii și judecătorii interpretează art. 212 alin. 1 CPP ca un drept de discreție la organului de urmărire penală și nu ca un drept al apărării sau a persoanei care a suferit în urma unei infracțiuni de a avea acces la materiale. Legea procesual penală nu stabilește criteriile în baza cărora organul de urmărire penală ar trebui să ia decizia privind acordarea accesului și nici cum ar putea fi contestat în mod eficient refuzul. Mai mult, acordarea o singură dată a accesului la materialele urmăririi penale nu garantează că un asemenea acces va fi acordat ulterior. Deși art. 212 CPP nu exclude dreptul organului de urmărire penală să ofere acces participanților la anumite materiale ale urmăririi penale, nu putem conta pe o aplicare extinsă a acestei norme, pentru a asigura o protecție adecvată a drepturilor persoanelor implicate din următoarele considerente:

- (i) tradițiile juridice din Republica Moldova sunt în favoarea urmării cu strictețe a confidențialității urmăririi penale;
- (ii) CPP nu descrie clar procedura și circumstanțele în care acest acces trebuie oferit;
- (iii) oferirea accesului face ofițerul de urmărire penală sau procurorul susceptibili de răspundere penală, după cum prevede art. 212 alin. 3 CPP. Acest risc este destul de mare, având în vedere că răspunderea penală intervine dacă „această acțiune a cauzat daune morale sau materiale martorului, părții vătămate și reprezentanților acestora sau a prejudiciat procesul de urmărire penală”. În termeni practici, această sintagmă poate însemna orice, deoarece nu se referă la un anumit nivel de daune cauzate victimei sau la un anumit grad prejudiciere a urmăririi penale.

Pe de altă parte, se pare că CPP conține prevederi care nu sunt pe deplin compatibile. Dacă art. 60 alin. 1 p. 7 CPP sugerează lipsa dreptului părții vătămate de a avea acces la materialele urmăririi penale, nu este logic ca în CPP să existe art. 212 alin. 1 și 2 (care descriu procedura de oferire a acestui acces), deoarece acestea sunt de prisoș. Alin. 2 menționează în mod expres că el se aplică față de partea vătămată și partea civilă. Același alineat menționează că participanții pot fi obligați să nu divulge informație doar dacă „este necesar a se păstra confidențialitatea”. Dacă confidențialitatea urmăririi penale pleacă de la prezumția că păstrarea confidențialității trebuie să aibă oricând pe durata urmăririi penale, în aceasta parte, alin. 2 este ilogic. Aceasta incoerență în sine prezintă

probele de Constituționalitate, prin prisma previzibilității legii, mai ales că este vorba de CPP, care nu poate conține prevederi confuze.

Mai mult, art. 19 alin. 3 CPP prevede că organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei. Chiar dacă art. 19 alin. 3 CPP reprezintă un principiu general al procedurii penale, CPP practic nu prevede garanții pentru salvagardarea acestuia la faza urmăririi penale. Cea mai bună garanție în acest sens ar fi introducerea regulii privind acordarea accesului apărării și persoanei care a suferit de pe urma infracțiunii, la faza urmăririi penale, la materialele cauzei penale și limitarea acestui acces în cazul în care circumstanțele cauzei o impun.

Art. 313 CPP prevede dreptul acuzatului, a părții care a suferit în urma infracțiunii și a oricăror altor persoane să conteste marea majoritate a actelor și acțiunilor organului de urmărire penală. Potrivit principiului egalității armelor, judecătorul de instrucție poate examina plângerea depusă în temeiul art. 313 CPP doar în limita materialelor la care a avut acces partea apărării. Este de neconceput cum judecătorul de instrucție poate să efectueze un control deplin al legalității acțiunii organului de urmărire penală fără a avea acces la toate materialele urmăririi penale. Dacă acest acces trebuie acordat judecătorului de instrucție, el nu poate să nu fie acordat persoanei care s-a plâns judecătorului de instrucție.

Sistemul actual de urmărire penală de facto oferă un credit de încredere nelimitată organului de urmărire penală, plecând de la prezumția că acesta nu va comite abuzuri și va respecta întocmai drepturile participanților de proces. Judecând după încrederea publică în procuratură și poliție, care nu depășește 20%, o astfel de supozitie pare totalmente nerezonabilă. Mai mult, numeroasele condamnări ale Republicii Moldova la CtEDO sugerează că polițiștii și procurorii foarte frecvent încălcă drepturile omului. Astfel, persoane nevinovate erau nejustificat urmărite penal (a se vedea hot. Cebotari v. Moldova și Oferta Plus v. Moldova), organul de urmărire penală contrafăcea materialele pentru a aresta persoanele (a se vedea hot. Stepuleac v. Moldova), nu acorda apărării acces la materialele invocate pentru a justifica arestarea (a se vedea hot. Musuc v. Moldova) sau chiar ascundea materialele care puteau dezvinovăti acuzatul (a se vedea

hot. Plotnicova v. Moldova). Această situație pledează împotriva restricționării accesului apărării la materialele urmării penale în forma în care aceasta este actualmente prevăzută de CPP.

A fortiori, confidențialitatea urmăririi penale nu este justificată în raport cu persoanele afectate direct sau indirect prin infracțiune, cum ar fi victima, partea vătămată, partea civilă sau reprezentanți legali ai acestora. Argumentele de mai sus confirmă caracterul nejustificat al confidențialității quasi-absolute a urmăririi penale aplicate în raport cu apărarea.

Declararea neconstituționalității prevederilor din CPP cu privire la restricționarea accesului apărării și victimelor infracțiunii la materialele urmăririi penale nu ar trebui interpretat ca lipsind organul de urmărire penală de dreptul de restricționa accesul apărării sau a persoanelor afectate prin infracțiune la anumite materiale ale urmăririi penale, însă această restricționare trebuie să fie aplicată în mod excepțional și să fie temeinic justificată. Chiar și această restricționare ar trebui să fie susceptibilă contestării în mod eficient, atât în ceea ce privește lista informației la care nu se acordă acces cât și în ceea ce privește perioada aplicării acestei restricții.

V. CERINȚELE AUTORULUI SESIZĂRII

Pentru motivele arătate și în temeiul art. 135 alin. (1) din Constituție, a art. 4 al Legii cu privire la Curtea Constituțională și Codului jurisdicției constituționale, solicit:

1) declararea neconstituțională a următorilor prevederi:

- a) *a sintagmei „din momentul încheierii urmăririi penale” din art. 60 alin. 1 p. 7 CPP;*
- b) *a sintagmelor „din momentul încheierii urmăririi penale” și „care se referă la acțiunea civilă” din art. 62 alin. 1 p. 7 CPP;*
- c) *a sintagmei „efectuate cu participarea sa” din art. 64 alin. 2 p. 16 CPP;*
- d) *a sintagmei „după terminarea urmăririi penale,” din art. 66 alin. 2 p. 22 și sintagma „efectuate cu participarea lui” din art. 66 alin. 2 p. 20 ale CPP;*
- e) *a sintagmei „din momentul terminării urmăririi penale” din art. 68 alin. 1 p. 10 CPP;*

f) a sintagmei „din momentul încheierii urmăririi penale” din art. 74 alin. 1 p. 8 CPP;

g) a sintagmei „după terminarea urmăririi penale, precum și în caz de încetare sau clasare a procesului penal,” din art. 78 alin. 1 p. 12 CPP;

h) a sintagmei „din momentul terminării urmăririi penale, inclusiv în cazul clasării procesului penal”, din art. 80 alin. 1 p. 8 CPP;

i) a art. 212 alin. 1 CPP;

j) a art. 212 alin. 3 CPP și art. 315 alin. 2 Cod penal, având în vedere repercusiunile pe care le au asupra accesul apărării și a victimei infracțiunii la materialele urmăririi penale.

2) Până la modificarea de către Parlament, ca urmare a hotărârii CC, a prevederilor legale în acest domeniu, apărarea și victimele infracțiunii ar trebui să aibă acces la toate materialele dosarului penal pe durata urmăririi penale. Aceasta este regula generală, de la care vor fi admise excepții în următoarele condiții:

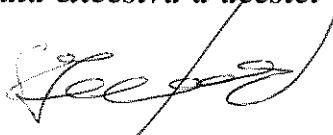
a) regula este că apărarea și persoanele afectate prin infracțiune au acces la materialele urmăririi penale, iar limitarea acestui acces este excepția;

b) limitarea accesului se decide de la caz la caz, nu pentru toate cauzele penale automat;

c) fiecare decizie de restricționare a accesului la materialele urmăririi penale trebuie temeinic motivată și adusă la cunoștința persoanei căreia i-a fost refuzat accesul. Restricționarea accesului la toate materialele urmăririi penale este practic imposibil de justificat;

d) Restricționarea accesului trebuie limitată în timp. Ea nu ar trebui să dureze mai mult decât este absolut necesar;

e) Persoana afectată și reprezentantul ei ar trebui să aibă dreptul să conteste restricționarea accesului la materialele urmăririi penale, sau durata excesivă a acestei restricționări.

Litvinenco Sergiu

deputat în Parlamentul Republicii Moldova